

Област Монтана

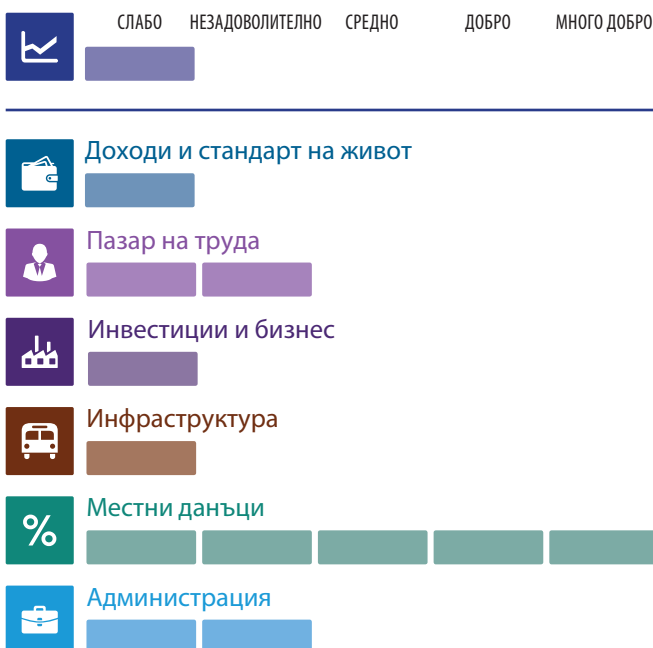
▶ Население (2023)	114 526
▶ Територия (кв.км)	3636
▶ Брой на населените места	130
▶ Дял на населението в градовете (%)	63,5



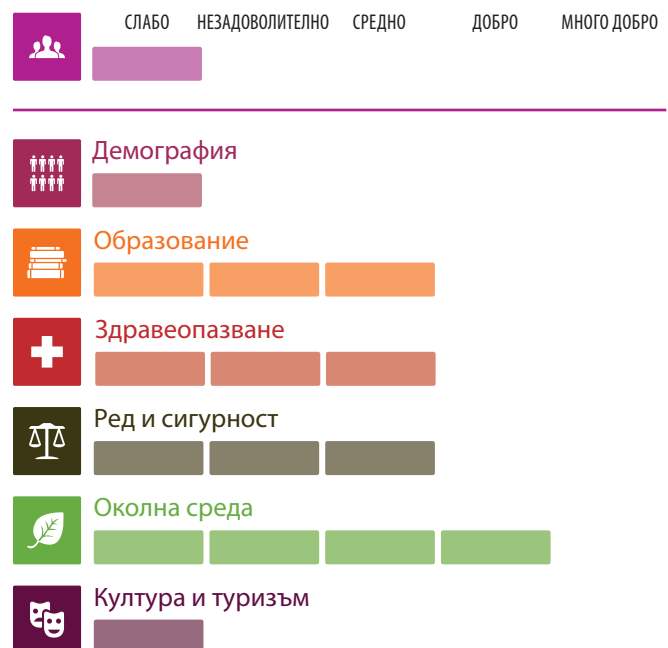
Монтана е сред областите със сравнително ниски доходи и стандарт на живот. Заетостта и безработицата нарастват едновременно и остават значително по-неблагоприятни от средните за страната. Инвестиционната и бизнес активност в областта са сравнително слаби. Гъстотата на пъната и на железопътната мрежа остава по-ниска от средната за страната. Усредненото ниво на местните данъци в общините от областта е най-ниското в страната. Делът на собствените от общите приходи в общините от областта е силно ограничен.

Продължаващото застаряване на населението в страната е особено видимо в област Монтана. Резултатите на учениците са ниски. Достъпът до общопрактикуващи лекари в областта е сравнително висок. Броят на леглата в многопрофилните болници остава значително по-голям от средния за страната. Относителният брой на регистрираните престъпления е сравнително висок. Обемът на отпадъците в областта е малък, а управлението им – добро. Културният живот и туризмът в област Монтана са сред най-слабо интензивните в страната.

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ



СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ



ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Доходи и стандарт на живот

Монтана е сред областите със сравнително ниски доходи и стандарт на живот. Брутният вътрешен продукт на човек от населението нараства, но стойността му остава ниска – 14,7 хил. лв. (при 26,0 хил. лв. в страната) през 2022 година. Заплатите и пенсите също се повишават, но са относително ниски. Брутната годишна средна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение достига 15,5 хил. лв. (при 21,2 хил. лв. в страната) през 2022 г., а месечната пенсия – 704 лв. (при 784 лв. в страната) през 2023 година.

Тези показатели предопределят и високото ниво на бедност в областта. Делът на населението, живеещо под националната линия на бедност, намалява, но е сред трите най-високи в страната (след областите Търговище и Видин) – 33,4% (при 20,6% в страната).

Пазар на труда

Неблагоприятните тенденции на местния пазар на труда отново поставят Монтана на последното място в тази категория. Делът на населението в трудоспособна възраст продължава да намалява и достига 55,1% (при 58,5% в страната) през 2023 година. Заетостта нараства, но остава най-ниската в страната с коефициент от 61,6% (при 76,2% в страната). Едновременно с това безработицата също се увеличава, достигайки 12,3% (при 5,3% в страната).

Делът на населението на възраст 25–64 години с висше образование намалява леко до 16% (при 31% в страната) и е вторият най-нисък в страната (само преди този в област Пазарджик). Делът на хората с основно и по-ниско образование пък се задържа на 17% (при 15% в страната).

Инвестиции и бизнес

Инвестиционната и бизнес активност в областта са слаби и през 2022 година. Монтана е сред трите области с най-нисък относителен брой на нефинансовите предприятия (заедно с областите Видин и Враца) – 44 на хиляда души (при 70 на хиляда души в страната).

Вътрешните и външните инвестиции нарастват, но също остават изключително ограничени. Разходите за придобиване на дълготрайни материални активи достигат 1,6 хил. лв. на човек от населението и са най-ниските в страната (при 4,3 хил. лв. на човек средно), а преките чуждестранни инвестиции – 509 евро на човек, са третите най-ниски (при 4,5 хил. евро на човек в страната).

Стойността на произведената продукция в областта нараства до 101,2 хил. лв. на нает (при 122,4 хил. лв. в страната).

Усвояването на европейски средства в област Монтана напредва с бързи темпове и е сравнително високо. Към 30 юни 2024 г. стойността на изплатените суми на бенефициенти по оперативните програми достига 3366 лв. на човек от

населението (при 3175 лв. в страната). В рамките на областта най-много са изплатените средства в община Монтана, а най-малко – в общините Брусарци, Вълчедръм и Якимово.

Инфраструктура

Представянето на област Монтана в тази категория е най-слабото сред областите. Гъстотата на пътната и на железопътната мрежа остава по-ниска от средната за страната. Над два пъти по-малък пък е делът на автомагистралите и първокласните пътища – 9% в областта при 19% в страната. Това може да обясни и сравнително лошото състояние на пътищата – 22% от пътната настилка е в добро състояние при 40% в страната през 2023 година.

Достъпът до интернет в областта е изключително нисък. Малък остава и делът на населението в селища с обществена канализация (60% при 75% в страната), както и този на канализацията, свързана с пречиствателна станция за отпадъчни води (36% при 67% в страната).

Местни данъци

Усредненото ниво на местните данъци в общините от областта я поставят на първото място в страната в тази категория и през 2024 година. Средната стойност на данъка върху превозните средства е най-ниският в страната (1,22 лв./kW при 1,56 лв./kW в страната). Областта пък е на второ място с най-малка усреднена ставка върху търговията (5,06 лв. на кв. м при 13,09 лв. на кв. м в страната) и върху недвижимите нежилищни имоти на юридически лица (1,72‰ при 2,15‰ в страната). Размерът на данъка върху прехвърлянето на собственост средно за общините от областта също е значително под средната за страната стойност.

В рамките на областта най-ниски са средните данъци в община Георги Дамяново, а най-високи – в община Чипровци.

Администрация

През 2024 г. самооценките на местните администрации за развитието на електронното управление намаляват, но средният резултат за областта е над този в страната. Самооценките за предоставянето на административни услуги на „едно гише“ обаче са на сравнително ниско ниво. Рейтингът за прозрачност в работата на органите на местното самоуправление също е по-нисък, макар и с малко, от средните стойности, достигайки 68,9% при 69,3% в страната.

Делът на собствените от общите приходи в общините от областта намалява и вече е най-ниският в страната с 15% (при 27% в страната). Малко е и покритието на общинските разходи с местни приходи – 53% (при 74% в страната) през 2023 година.

СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ ■

Демография ■

Продължаващото застаряване на населението в страната е особено видимо в област Монтана. Коефициентът на естествен прираст е сред петте най-ниски в страната със стойност от $-13,8\text{‰}$ (при $-6,8\text{‰}$ в страната) през 2023 година. Коефициентът на механичен прираст също е отрицателен ($-0,4\text{‰}$).

За процеса на застаряване може да се съди и от възрастовата структура на населението на областта. Делът на децата на възраст до 4 години е 3,8% (при 4,5% в страната), а на населението над 65 години – 28,2% (при 23,8% в страната).

Гъстотата на населението в урбанизираните територии е относително ниска – 718 души на кв. км (при 1221 души на кв. км в страната).

Образование ■■■■

Делът на децата в детските градини в областта се повишава, но остава сравнително ограничен – 86,6% (при 87,9% в страната) през 2023 година. Коефициентът на записване на населението в V–VII клас също е по-нисък от средната за страната стойност. През 2023 г. той е 87,6% (при 89,9% в страната). Делът на второгодниците е над средния. Съответствието между професионалното образование и профила на местната икономика е слабо.

Резултатите на учениците от област Монтана са сравнително ниски и през 2024 година. Средният успех на националното външно оценяване по математика след VII клас е 35,2 т. и остава далеч от средните за страната 42,9 точки. Средната оценка на матурата по български език и литература в областта е „Добър“ 4,07 (при „Добър“ 4,30 в страната), а делът на слабите оценки е близък до средния – 8,4% в областта при 8,7% в страната.

В област Монтана няма университети или филиали на такива.

Здравеопазване ■■■■

Средната продължителност на живота в област Монтана се повишава, но е третата най-ниска в страната (след тази в областите Видин и Враца). Коефициентът на детска смъртност се понижава и през 2023 г. вече е по-нисък от средния.

Достъпът до общопрактикуващи лекари в областта е сравнително висок и през 2023 година. Един местен лекар се грижи средно за 1538 души от населението (при 1701 души на лекар в страната). Броят на лекарите специалисти спрямо населението обаче е относително ограничен. Броят на леглата в многопрофилните болници в област Монтана нараства и остава значително по-висок от средния за страната със 7,6 легла на хиляда души от населението (при 6,1 легла на хиляда души в страната). Използваемостта на лег-

лата обаче е по-ниска от средната. Относително малко са и аптеките в областта.

Ред и сигурност ■■■■

Натовареността на съдиите в Окръжния съд в Монтана е сравнително ниска, но на тези в Административния съд е над средната за страната и през 2023 година. Монтана е областта с най-нисък дял на наказателните дела, приключили в 3-месечен срок – 86% (при 91% в страната), и едновременно с това – с най-висок при административните дела – 93% (при 72% в страната). Правораздаването при гражданските дела също е сравнително бързо.

Регистрираните престъпления срещу личността и собствеността в областта се повишават през 2023 г. и относителният им брой остава сравнително висок – 12,8 на хиляда души (при 11,3 на хиляда души). Разкриваемостта им пък е под средната, макар и с малко – 52% (при 53% в страната). Броят на полицаите спрямо населението е сравнително висок – 4,6 на хиляда души (при 4,2 на хиляда души в страната).

Околна среда ■■■■

Обемът на битовите отпадъци е сравнително нисък, а тяхното управление – относително добро. През 2022 г. образуваните битови отпадъци в областта са 394 кг на човек годишно (при 488 кг на човек в страната), а 94% от тях се предават за третиране и рециклиране (при 76% в страната).

Делът на горската територия е сравнително нисък (23% при 33% в страната), но и този на нарушената е сравнително малък (0,1% при 0,4% в страната). Инсталираните ВЕИ мощности в областта са по-ниски от средните спрямо населението.

Култура и туризъм ■

Показателите в тази категория поставят Монтана на последното място в страната. Културният живот в областта е сред най-слабо интензивните и през 2023 година. Посещенията на кината се повишават до 212 на хиляда души от населението (при 684 на хиляда души в страната). Местните музеи успяват да привлекат едва 95 посещения на хиляда души (при 770 на хиляда души в страната), а театрите – 79 на хиляда души (при 349 на хиляда души в страната). От 2015 г. насам в областта няма библиотека, която да е достатъчно голяма, за да влиза в официалната статистика на НСИ.

Относителният брой на леглата в местата за настаняване е сравнително нисък, а реализираните нощувки – малко. Ограничен е и туризмът, реализиран през онлайн платформите на споделената икономика.

Ключови показатели за област Монтана

Индикатори на икономическото развитие	2021	2022	2023	Средно за страната
БВП на човек от населението (лв., текущи цени)	12 088	14 651	n.a.	25 956
Средна годишна брутна заплата на нает (лв.)	13 983	15 514	n.a.	21 242
Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност за страната (%)	42,0	41,0	33,4	20,6
Дял на населението в трудоспособна възраст (%)	56,2	55,2	55,1	58,5
Коефициент на заетост на населението на 15–64 години (%)	56,9	59,9	61,6	76,2
Коефициент на безработица на населението на 15 и повече години (%)	10,8	11,7	12,3	5,3
Дял на населението с основно и по-ниско образование, 25–64 години (%)	24,1	17,3	17,2	14,8
Дял на населението с висше образование, 25–64 години (%)	14,0	17,9	15,5	30,5
Произведена продукция (лв./нает)	81 331	101 214	n.a.	122 377
Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (лв./човек)	1514	1648	n.a.	4257
Преки чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор с натрупване (евро/човек)	444	509	n.a.	4544
Дял на населението в селища с обществена канализация (%)	59,6	59,7	n.a.	75,0
Дял на пътната настилка в добро състояние (%)	27,0	23,0	22,2	40,4
Покритие на общинските разходи с местни приходи (%)	59,8	56,9	53,0	74,1
Рейтинг за активна прозрачност на ПДИ за органите на местното самоуправление (%)*	69,5	69,4	68,9	69,3

Индикатори на социалното развитие	2021	2022	2023	Средно за страната
Коефициент на естествен прираст на населението (‰)	n.a.	-17,1	-13,8	-6,8
Коефициент на механичен прираст на населението (‰)	n.a.	0,4	-0,4	6,4
Среден успех от матурите по БЕЛ**	3,78	3,64	4,07	4,30
Среден успех на изпита по математика след VII клас (в точки)**	27,8	27,7	35,2	42,9
Нетен коефициент на записване на населението в V–VII клас (%)	81,8	86,9	87,6	89,9
Средна продължителност на живота (години)***	70,6	70,3	71,1	73,5
Дял на здравноосигурените лица (%)	88,5	91,1	91,7	95,0
Население на един общопрактикуващ лекар (брой)	1547	1521	1538	1701
Регистрирани престъпления срещу личността и собствеността на хиляда души (брой)	13,2	12,3	12,8	11,3
Дял на наказателните дела, приключили в 3-месечен срок (%)	86	77	86	91
Използвана питейна вода от домакинствата от Вик (литър/човек/ден)	91	93	n.a.	103
Образувани битови отпадъци на глава от населението (кг/човек/година)	333	394	n.a.	488
Дял от битовите отпадъци, предадени за третиране и рециклиране (%)	92	94	n.a.	76
Посещения в кината на хиляда души от населението	123	164	212	684
Реализирани нощувки в местата за настаняване на хиляда души (брой)	520	736	823	4167

* Данните за 2023 г. са включени в изследването от 2024 година. Същото важи и за предходните години.

** Данните се отнасят за учебната 2023/2024 година, а матурите са проведени през 2024 година. Същото важи и за предходните години.

*** Данните са за тригодишни периоди и се обновяват всяка година.